

Nr 11

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1971: 531) om ändring i vattenlagen (1918: 523); given Stockholms slott den 19 januari 1973.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden, föreslå riksdagen att bifalla det förslag om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

GUSTAF ADOLF

CARL LIDBOM

Propositionens huvudsakliga innehåll

Genom en ändring i vattenlagen som trädde i kraft den 1 januari 1972 utvidgades väsentligt Kungl. Maj:ts rätt att pröva tillåtligheten av företag i vatten för att tillgodose behovet av allmän planering. Enligt övergångsbestämmelserna skall dock mål som anhängiggjorts vid vattendomstol före lagändringens ikraftträdande handläggas enligt äldre bestämmelser. Vid behandlingen i riksdagen av den fysiska riksplaneringen uttalade riksdagen den meningen att garantier borde skapas för att hushållningen med återstående oexploaterade huvudälvar och källflöden i södra Norrland och norra Svealand skall kunna prövas i ett sammanhang. Riksdagen ansåg att detta kunde åstadkommas exempelvis genom att nämnda övergångsbestämmelser ändrades. Mot bakgrunden härav föreslås i propositionen en ändring av övergångsbestämmelserna som innebär att Kungl. Maj:t får pröva tillåtligheten av vissa företag i vatten även om ansökan om tillstånd till företaget kommit in till vattendomstolen före den 1 januari 1972.

Förslag till

**Lag om ändring i lagen (1971: 531) om ändring i vattenlagen
(1918: 523)**

Härigenom förordnas, att i övergångsbestämmelserna till lagen (1971: 531) om ändring i vattenlagen (1918: 523) skall införas en ny punkt, 3 a, av nedan angivna lydelse.

3 a. Utan hinder av punkterna 2 och 3 tillämpas de nya bestämmelserna om Konungens prövningsrätt beträffande visst företag, om Konungen i den ordning som anges i 4 kap. 17 § andra stycket förbehåller sig att pröva företagets tillåtlighet.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 19 januari 1973.

Närvarande: Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena WICKMAN, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, ODHNOFF, MOBERG, BENGTTSSON, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Statsrådet Lidbom anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter *fråga om ändring av övergångsbestämmelserna till 1971 års lag om ändring i vattenlagen* och anför.

1. Inledning

Enligt lagen (1971: 531) om ändring i vattenlagen (1918: 523) har Kungl. Maj:ts prövningsrätt i vattenmål utvidgats för att tillgodose behovet av allmän planering. Lagändringen trädde i kraft den 1 januari 1972. Enligt punkt 2 i övergångsbestämmelserna skall emellertid mål som anhängiggjorts hos vattendomstol före ikraftträdandet handläggas enligt äldre bestämmelser.

Vid behandlingen av prop. 1972: 111 om bl. a. hushållning med mark och vatten har riksdagen uttalat sig för (CU 1972: 35 s. 25, rskr 348) en ändring av denna övergångsbestämmelse så att vattendomstols beslut i tillståndsfrågor skall underställas Kungl. Maj:t även i äldre mål.

2. Gällande ordning

Vattenlagen (1918: 523) (VL) innehåller bestämmelser om bl. a. byggande i vatten och grundvattentäkt (2 kap.) och vattenreglering (3 kap.). I 4 kap. VL finns särskilda bestämmelser om större företag enligt 2 och 3 kap. Till byggande i vatten räknas bl. a. vattenkraftstationer och företag för bortledning av vatten för konsumtion eller industriell förbrukning. För byggande i vatten som kan förnärma allmän eller enskild rätt samt för vattenreglering krävs förhandstillstånd av vattendomstol. Vattendomstolen kan förordna, att ansökan om vattenreglering skall behandlas vid syneförrättning, varvid utlåtandet skall underställas vattendomstolens prövning. För grundvattentäkt som är avsedd för tillgodogörande av större vattenmängd än 300 kubikmeter per

dygn krävs också förhandstillstånd av vattendomstol. Sex tingsrätter har utsetts att vara vattendomstol enligt kungörelsen (1971: 550) om vattendomstol. Överdomstol i vattenmål är vattenöverdomstolen, dvs. Svea hovrätt i viss sammansättning. Som sista domstol i vattenmål dömer högsta domstolen. I vissa fall skall Kungl. Maj:t i statsrådet pröva tillåtligheten av företag enligt VL. Ärendena handläggs i jordbruksdepartementet.

För att byggande i vatten skall vara tillåtligt krävs att de värden som vattenbyggnaden skapar från samhällelig och allmän ekonomisk synpunkt väger tyngre än de värden som tillintetgörs genom byggnaden. Detta kommer till uttryck i bl. a. 2 kap. 3 § första stycket. Bestämmelsen medger tvångsrätt att bygga i vatten till skada för annan, om den sökta åtgärdens netto nytta står i visst matematiskt förhållande till den skada på annans egendom som uppkommer genom åtgärden. Nyttan och skadan uträknas i pengar. Även om företaget uppfyller kraven för tillåtlighet enligt 2 kap. 3 § första stycket kan det vara otillåtligt enligt paragrafens andra stycke, nämligen om det medför avsevärd skada på vissa allmänna intressen. Sålunda skyddas bostäder för ett avsevärt antal bofasta personer, större fabrik eller annan anläggning som ger uppehälle åt många, odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning, fiskeri- eller annan näring av större betydelse och befolkningens levnadsförhållanden. Bestämmelsen innebär också skydd mot byggande i vatten som skulle förorsaka sådan bestående ändring av naturförhållandena, att väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust från naturskyddssynpunkt är att befara.

Om ett företag, trots att det är otillåtligt enligt 2 kap. 3 § första eller andra stycket, prövas vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller orten eller eljest från allmän synpunkt, kan Kungl. Maj:t tillåta företaget efter hemställan av vattendomstolen (2 kap. 3 § tredje stycket). Om vattendomstolen finner att det föreligger sådana omständigheter som anges i 2 kap. 3 § tredje stycket, skall domstolen med eget yttrande hänskjuta frågan till Kungl. Maj:ts avgörande (2 kap. 20 § 3 mom. i lydelse enligt SFS 1971: 531). Enligt angivna lagrum i lydelse före den 1 januari 1972 skall vattendomstolen pröva om företaget är så betydelsefullt att det enligt domstolens mening bör få utföras och om det därför finns anledning att överlämna frågan till Kungl. Maj:ts avgörande (prop. 1971: 106 s. 112 f och 126). Vattendomstolen kan alltså inte bifalla ansökan men däremot slutgiltigt avslå den, om företagets betydelse bedöms otillräcklig för underställning.

Hur stor nyttan av ett företag än är får vattendomstolen inte tillåta det, om det orsakar olägenhet av någon betydelse för befintlig allmän farled eller allmän flottled (2 kap. 11 §) eller vållar menlig inverkan på klimatet eller allmänna hälsotillståndet eller eljest i avsevärd mån förnärmar andra allmänna intressen än sådana som särskilt skyddas en-

ligt tidigare bestämmelser i 2 kap. (2 kap. 12 § första stycket). Kungl. Maj:ts befogenhet enligt 2 kap. 3 § tredje stycket innefattar inte rätt att dispensera från hinder som kan föreligga enligt 2 kap. 11 § eller 12 § första stycket (prop. 1971: 106 s. 109). Däremot finns en dispensbefogenhet för Kungl. Maj:t enligt 4 kap. 18 § tredje stycket VL, vilket dock förutsätter att prövningen av företagets tillåtlighet ankommer på Kungl. Maj:t enligt 4 kap. 17 § VL.

Vad som gäller om vattenbyggnadsföretagens tillåtlighet är tillämpligt på företag för vattenreglering enligt 3 kap.

Prövning av grundvattentäkt sker efter grunder liknande dem som gäller för vattenbyggnadsföretagen (2 kap. 44 §). För att företaget skall vara tillåtligt krävs dock inte ett visst matematiskt förhållande mellan dess nytta och den skada det orsakar. I stället gäller en mera allmänt hållen tillåtlighetsregel att företaget skall från allmän och enskild synpunkt medföra fördel som väsentligt överväger olägenheterna. Även i fråga om grundvattentäkt kan Kungl. Maj:t efter hemställan av vattendomstolen lämna tillstånd till särskilt betydelsefulla företag utan hinder av tillåtlighetsreglerna i övrigt (se 2 kap. 47 § 2 mom. i lydelse enligt SFS 1971: 531).

Enligt ändringar i VL, som trädde i kraft den 1 januari 1972 (prop. 1971: 106, JuU 13, rskr 204, SFS 1971: 531), har Kungl. Maj:ts prövningsrätt i vattenmål utvidgats för att tillgodose behovet av allmän planering. Enligt punkt 2 i övergångsbestämmelserna skall dock mål som före ikraftträdandet anhängiggjorts hos vattendomstol handläggas enligt äldre bestämmelser (prop. 1971: 106 s. 71, 79, 113, 133 och 161). Vidare skall enligt punkt 3 i övergångsbestämmelserna äldre bestämmelser tillämpas på förrättning rörande företag enligt 3 kap., om förrättningsmannen förordnats före ikraftträdandet.

De nya bestämmelserna om Kungl. Maj:ts prövningsrätt i 4 kap. 17—20 §§ har ersatt den tidigare regeln i 4 kap. 13 §. Enligt 4 kap. 13 § fick när fråga var om reglering av vattnets avrinning ur någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan tillståndsfrågan aldrig avgöras av vattendomstol utan skulle alltid överlämnas till Kungl. Maj:t. Annan vattenreglering som med hänsyn till sin inverkan på vattnets avrinning var "av synnerlig omfattning" fick i och för sig tillåtas av vattendomstol men Kungl. Maj:t kunde förbehålla sig prövningsrätten.

Enligt 4 kap. 17 §, som infördes den 1 januari 1972, har Kungl. Maj:ts befogenhet att pröva frågan om tillåtligheten av vissa företag enligt 2 eller 3 kap. (prop. 1971: 106 s. 107 f). Kungl. Maj:t kan dels förordna om obligatorisk underställning för vissa slag av företag som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, dels genom särskilt beslut förbehålla sig prövningen av visst sådant företag. I 1 § vattenrättskungörelsen (1971: 789) har meddelats bestämmelser om obli-

gatorisk underställning av vattenkraftanläggning, vattenreglering, vattenbortledning och grundvattentäkt av viss angiven omfattning. Obligatorisk underställning skall också ske av vattenreglering eller vattenbortledning som avser någon av de sex sjöar som tidigare angavs i 4 kap. 13 §. Om Kungl. Maj:t vill förbehålla sig prövningen av visst företag, skall besked därom lämnas till vattendomstolen innan domstolen avgjort frågan om företagets tillåtlighet. Vid förrättning skall beskedet lämnas till synemännen innan dessa meddelat sitt utlåtande angående företaget. Förbehållsrätten kan inte utövas efter det att vattendomstol eller synemän har meddelat dom eller beslut i tillåtlighetsfrågan (prop. 1971: 106 s. 128). Enligt 4 kap. 17 § tredje stycket får Kungl. Maj:t i samband med prövning av företag som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet pröva även annat företag enligt VL, om ansökan avser tillstånd till båda företagen eller fråga uppkommit om företräde mellan dem. Kammarkollegiet har enligt 8 § vattenrättskungörelsen (1971: 789) en särskild skyldighet att hos Kungl. Maj:t anmäla behov av förbehåll enligt 4 kap. 17 § andra eller tredje stycket.

Om Kungl. Maj:t skall pröva tillåtligheten av ett företag enligt VL, överlämnar vattendomstolen efter huvudförhandling handlingarna i målet med eget yttrande till Kungl. Maj:t (prop. 1971: 106 s. 111). När Kungl. Maj:ts beslut i tillåtlighetsfrågan föreligger, fortsätts och avslutas målets handläggning vid vattendomstolen på vanligt sätt. Det är således vattendomstolen som formellt sett genom dom fastställer om hinder möter mot företaget eller inte och vilka villkor som bör förenas med ett tillstånd. Domstolen är därvid naturligtvis bunden av Kungl. Maj:ts beslut. Motsvarande ordning gäller vid förrättning.

För Kungl. Maj:ts tillåtlighetsprövning gäller särskilda bestämmelser. Enligt 4 kap. 18 § andra stycket får företaget inte komma till stånd om hinder däremot möter från allmänna planeringssynpunkter eller på grund av 2 kap. 3 § första och andra styckena, 11 §, 12 § första stycket eller 44 § första och andra styckena. Vid prövningen skall beaktas även annat företag enligt VL, som med sannolikhet kan väntas bli erforderligt för ett ändamålsenligt utnyttjande av det sökta företaget. Om det sökta företaget är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt, kan Kungl. Maj:t enligt 4 kap. 18 § tredje stycket lämna medgivande till det även om hinder möter enligt andra stycket. Enligt 4 kap. 18 § fjärde stycket kan Kungl. Maj:t föreskriva särskilda villkor för att tillgodose allmänna intressen (prop. 1971: 106 s. 110).

Enligt föredragande departementschefen (prop. 1971: 106 s. 108 f) skall Kungl. Maj:ts prövning innefatta en allsidig bedömning, varvid alla de aspekter som tillmäts betydelse i planeringssammanhang skall beaktas. Hit hör enligt departementschefen givetvis intresset av att effektivt kunna utnyttja vattnet för elkraftsproduktion samt för privat och industriell konsumtion men också exempelvis intresset av att för-

hindra ekonomiskt olämplig lokalisering och onödig förstörelse av miljövärden. Även arbetsmarknadspolitiska intressen kan komma att tillmätas betydelse. Föredragande departementschefen framhöll slutligen, att han ansåg det varken lämpligt eller möjligt att som en remissinstans föreslagit inrikta prövningen uteslutande på markanvändningsfrågor och bortse från s. k. verksamhetsplanering. Dessa uttalanden mötte inte några invändningar från riksdagens sida.

I 4 kap. 19 § VL och i 2—6 §§ vattenrättskungörelsen (1971: 789) ges bestämmelser om ett utomprocessuellt förberedelseförfarande för företag som kan antas komma under Kungl. Maj:ts prövning enligt 4 kap. 17 §. Genom vattenrättskungörelsen, som trädde i kraft den 1 januari 1972, upphävdes kungörelsen (1953: 177) angående förberedelse av vissa företag enligt vattenlagen. Förberedelseförfarandet skall säkerställa att projekteringen bedrivs i samråd med berörda myndigheter (prop. 1971: 106 s. 110). Förfarandet innefattar också information till ortsbefolkningen.

Ansökan till vattendomstol rörande företag, vars tillåtlighet kan antas komma under Kungl. Maj:ts prövning enligt 4 kap. 17 § skall innehålla uppgift om det utomprocessuella förberedelseförfarandet (11 kap. 27 § 6 mom.). Ansökan skall åtföljas av en översiktlig redogörelse för sökandens bedömning av det tillämnade företagets betydelse från allmänna planeringssynpunkter samt uppgift om eventuella följd företag enligt VL. Vattendomstolen skall översända ansökningshandlingarna till naturvårdsverket, planverket och länsstyrelsen (11 kap. 35 § 4 mom.). Även vederbörande kommun skall underrättas om ansökningen (11 kap. 35 § 3 mom.).

De nya bestämmelserna om Kungl. Maj:ts prövningsrätt har gjorts tillämpliga även på större vattenavlednings- och invallningsföretag enligt 7 kap. (7 kap. 46 och 49 §§). Kungl. Maj:t hade viss prövningsrätt även tidigare (7 kap. 46 och 55 §§ i lydelse före den 1 januari 1972 samt 7 kap. 39 § andra stycket och 49 §). Företag enligt 7 kap. handläggs regelmässigt vid synförrättning. Förfarandebestämmelserna för företag som kan antas komma under Kungl. Maj:ts prövning motsvarar de som gäller för företag enligt 2 och 3 kap. (10 kap. 42 § 2 och 3 mom.). Bestämmelserna om utomprocessuell förberedelse är också tillämpliga. Däremot har företag enligt 7 kap. inte tagits med i 1 § vattenrättskungörelsen. För att prövning av Kungl. Maj:t enligt de nya bestämmelserna skall aktualiseras krävs således förbehåll i det enskilda fallet. Enligt punkt 3 i övergångsbestämmelserna till 1971 års ändringar skall äldre bestämmelser tillämpas på förrättning rörande företag enligt 7 kap., om förrättningsmannen förordnats före den 1 januari 1972.

3. Riksdagsbehandlingen av prop. 1972: 111 m.m.

I en inom civildepartementet utarbetad rapport (SOU 1971: 75) Hus-hållning med mark och vatten föreslogs bl. a. att utbyggnadsplanerna för vattenkraft i återstående fallsträckor i huvudälvarna i södra Norrland och norra Svealand skulle studeras i en särskild utredning. Mot förslaget om utredning riktades inte några erinringar vid remissbehandling av rapporten.

Civilministern har med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 2 oktober 1972 tillkallat f. d. landshövdingen Ossian Sehlstedt som sakkunnig för utredning rörande vattenkraftsutbyggnader i södra Norrland och norra Svealand. I direktiven (C 1973: 13) uttalar civilministern, att de starka skyddsintressena motiverar restriktivitet vid bedömningen av ytterligare vattenkraftsutbyggnader i dessa områden. Sådana utbyggnader kan visserligen vara motiverade från kraftekonomiska synpunkter men motstående intressen, främst naturvårdsintresset, måste enligt civilministern också beaktas. Mot den bakgrunden är det enligt civilministern av stor betydelse att ställningstaganden till utbyggnadsfrågorna inte grundas enbart på bedömningar från fall till fall av enskilda projekt. Som underlag för såväl samhällets som kraftföretagens planering bör enligt civilministern ligga en samlad bedömning av hur de aktuella vattendragen skall användas. I avsikt att ge underlag för ställningstaganden till vad som är ett rimligt utnyttjande med hänsyn till skilda samhällsintressen bör den sakkunnige enligt direktiven göra en analys av förutsättningarna för och konsekvenserna av ytterligare vattenkraftsutbyggnader i främst Klarälven, Dalälven, Ljusnan, Ljungan och Indalsälven med biflöden. Den sakkunnige bör lägga fram förslag till avvägning mellan de olika intressena genom att göra en prioritering av olika eventuella vattenkraftsutbyggnader.

Vid behandlingen av prop. 1972: 111 uttalade civilutskottet i anledning av motioner bl. a. följande (CU 1972: 35 s. 25):

Frågan om utbyggnad av viss del av Ljusnan prövas för närvarande av vattendomstolen. Det ankommer på domstolen att avgöra om den vid sin prövning enligt vattenlagen i dess lydelse före den 1 januari 1972 t. ex. kan avvakta den särskilda utredning som tillsatts. Ett uttalande från riksdagens sida som skulle innefatta ett föregripande av domen i tillåtlighetsfrågan är uteslutet med hänsyn till att staten inte är sökandepart i målet och ett uttalande sålunda inte kan anses vara en hemställan till Kungl. Maj:t om grundlagsenliga direktiv till verkställande myndighet.

Däremot vill utskottet i anslutning till denna fråga anföra följande. Starka skäl talar för att hushållningen med återstående oexploaterade huvudälvar och källflöden i södra Norrland och norra Svealand — på sätt som förutsatts i direktiven för utredningen — prövas i ett sammanhang. Garanti härför bör skapas. Det kan ske exempelvis på det sättet att övergångsbestämmelserna till den ändring av vattenlagen som trädde i kraft den 1 januari 1972 omformuleras därhän att vattendomstols beslut i tillståndsfrågor skall underställas Kungl. Maj:t. Ut-

skottet förordar att riksdagen ger Kungl. Maj:t denna mening till känna.

Reservationer förelåg mot utskottets betänkande i denna del (CU 1972: 35 s. 57 f). Riksdagen har den 16 december 1972 beslutat i enlighet med utskottets hemställan (rskr 1972: 348).

4. Uppgifter från vattendomstolarna

I anledning av riksdagens beslut har inhämtats uppgifter från landets sex vattendomstolar om mål som anhängiggjorts före den 1 januari 1972 och som avser företag som anges i 1 § vattenrättskungörelsen (1971: 789) och i vilka vattendomstolen den 1 januari 1973 inte avgjort frågan om företagets tillåtlighet.

Umcebygdens tingsrätt och Luleå tingsrätt har meddelat att något sådant mål inte förekommer.

Södertörns tingsrätt har upplyst att hos tingsrätten såsom vattendomstol förbereds fyra den 23 december 1971 inkomna ansökningar om tillstånd att anlägga vattenkraftanläggningar i Ljusnan inom Ljusdals kommun, Gävleborgs län. Det är fråga om ansökningar av Bergvik och Ala Aktiebolag att anlägga Kastelns kraftverk och Forsänge kraftverk samt ansökan av Voxnans kraftaktiebolag att anlägga Ängra kraftverk och ansökan av Aktiebolaget Hälsingekraft att anlägga Edänge kraftverk. Samtidigt med dessa ansökningar kommer att handläggas och bedömas en den 30 december 1971 inkommen ansökan av de nämnda bolagen och Gullspångs kraftaktiebolag samt Kema Nord Aktiebolag om tillstånd till korttidsreglering vid planerade och befintliga kraftverk i Ljusnan från Sveg till Edänge inom Svegs och Hogdals kommuner, Jämtlands län, samt Ljusdals kommun, Gävleborgs län. Enligt tingsrätten uppgår emellertid amplitud och volym för varje särskilt nytillkommet eller utökat magasin för korttidsregleringen i fråga inte till de gränsvärden som anges i 1 § vattenrättskungörelsen.

Jämtbygdens tingsrätt har meddelat att hos tingsrätten såsom vattendomstol finns fyra mål av ifrågavarande slag. 1. En den 30 december 1971 inkommen ansökan av Aktiebolaget Kallströmmen, Avcsta, om tillstånd att för tillgodogörande av vattenkraften i Ängsströmmen mellan sjöarna Torrön och Juveln anlägga Torröns kraftverk vid Torröns utlopp i Ängsströmmen, Kalls kommun, Jämtlands län. Huvudförhandling planeras tidigast våren 1973. 2. En den 30 november 1971 inkommen ansökan av statens vattenfallsverk m. fl. om tillstånd för all framtid till korttidsreglering av Faxälven. Huvudförhandling är utsatt till den 5—16 februari 1973. 3. En den 29 december 1971 inkommen ansökan av statens vattenfallsverk m. fl. om tillstånd till permanent korttidsreglering vid Nämforsens, Moforsens och Forsmo kraftstationer i Ångermanälven, m. m. Huvudförhandling planeras äga rum i mars eller april 1973. 4. En den 29 december 1971 inkommen ansökan av statens vat-

tenfallsverk m. fl. om tillstånd till permanent korttidsreglering vid sex kraftstationer i Åseleälven, m. m. Huvudförhandling planeras äga rum i mars eller april 1973.

Växjö tingsrätt har upplyst att vid tingsrätten som vattendomstol finns en den 17 december 1970 inkommen ansökan av statens vattenfallsverk om medgivande till Marvikens värmekraftverk. Ansökningen innefattar bl. a. begäran om tillstånd att för sötvattenförsörjningen inom anläggningen anlägga vattenmagasin med erforderliga dammar i Stockholms-torpesjön och att fritt hushålla med vattnet inom en regleringsamplitud av 7,5 m. Enligt tingsrätten är målet klart för huvudförhandling.

Vänersborgs tingsrätt har meddelat att vid tingsrätten såsom vattendomstol finns två mål av ifrågavarande slag. 1. En den 15 juni 1970 inkommen ansökan av Partille kommun m. fl. om tillstånd att — för erhållande av industrimark m. m. — uppdämma Brodalsbäcken ca 2 km från dess inflöde i Säveån, m. m. Målet är inte klart för huvudförhandling. 2. En den 29 juni 1957 inkommen ansökan av Sundhagsfors Kraft AB m. fl. om tillstånd till ytterligare reglering av Tannsjön i Skillingsmarks socken, Värmlands län, samt i Norge. Målet är inte klart för huvudförhandling.

5. Föredraganden

I juni 1971 beslutade riksdagen om en utvidgning av Kungl. Maj:ts prövningsrätt i vattenmål (prop. 1971: 106, JuU 13, rskr 204, SFS 1971: 531). För att behovet av allmän planering skall tillgodoses skall Kungl. Maj:t pröva tillåtligheten av vissa företag enligt 2, 3 eller 7 kap. VL. Kungl. Maj:t kan dels förordna om obligatorisk underställning för vissa slag av företag som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, dels genom särskilt beslut förbehålla sig prövningen av visst sådant företag. De nya bestämmelserna (4 kap. 17—20 §§ VL) är tillämpliga på bl. a. kraftverksbyggen, vattenregleringar och företag för vattenförsörjning samt vattenavlednings- och invallningsföretag.

I 1 § vattenrättskungörelsen (1971: 789) har meddelats bestämmelser om obligatorisk underställning av bl. a. vattenkraftanläggning, vattenreglering och vattenbortledning av viss angiven omfattning. Om Kungl. Maj:t vill förbehålla sig prövningen av tillåtligheten av visst företag, skall besked därom lämnas till vattendomstolen innan domstolen avgjort frågan om företagets tillåtlighet. Vid synförrättning enligt VL skall beskedet lämnas till synemännen innan dessa meddelat sitt utlåtande angående företaget (4 kap. 17 § andra stycket VL).

Lagändringarna har trätt i kraft den 1 januari 1972. Enligt punkt 2 i övergångsbestämmelserna skall emellertid mål som anhängiggjorts hos vattendomstol före ikraftträdandet handläggas enligt äldre bestämmelser. Vidare skall enligt punkt 3 i övergångsbestämmelserna äldre be-

stämmler tillämpas på syneförrättning, om förrättningsmannen förordnats före ikraftträdandet.

Enligt uppgift från de sex tingsrätter som är vattendomstolar var den 1 januari 1973 frågan om tillstånd till företag som avses i 1 § vattenrättskungörelsen oavgjord i sammanlagt elva mål i vilka ansökan kommit in före den 1 januari 1972. Bland dessa finns fyra i december 1971 inkomna ansökningar om tillstånd till kraftverk i Ljusnan inom Ljusdals kommun. En ansökan om tillstånd till korttidsreglering i Ljusnan, som också kommit in före den 1 januari 1972, har samband med dessa ansökningar.

I samband med prop. 1972: 111 om hushållning med mark och vatten, m. m. tillkallade civilministern en sakkunnig för utredning rörande vattenkraftsutbyggnader i södra Norrland och norra Svealand. Den sakkunnige skall göra en analys av förutsättningarna för och konsekvenserna av ytterligare vattenkraftsutbyggnader i främst Klarälven, Dalälven, Ljusnan, Ljungan och Indalsälven med biflöden. I direktiven framhöll civilministern att det är av stor betydelse att ställningstaganden till utbyggnadsfrågorna inte grundas enbart på bedömningar från fall till fall av enskilda projekt. Som underlag för såväl samhällets som kraftföretagens planering bör enligt civilministern ligga en samlad bedömning av hur de aktuella vattendragen skall användas.

Vid behandlingen av prop. 1972: 111 uttalade civilutskottet (CU 1972: 35 s. 25) i anledning av motioner, som bl. a. riktade sig mot utbyggnad av Ljusnan, att starka skäl talar för att hushållningen med återstående oexploaterade huvudälvar och källflöden i södra Norrland och norra Svealand — på sätt som förutsatts i direktiven för utredningen — prövas i ett sammanhang. Garanti härför bör enligt utskottet skapas. Detta kan enligt utskottet ske exempelvis på det sättet att övergångsbestämmelserna till den ändring av VL som trädde i kraft den 1 januari 1972 omformuleras därhän att vattendomstols beslut i tillståndsfrågor skall underställas Kungl. Maj:t. Utskottet hemställde att riksdagen skulle ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört.

Riksdagen har bifallit utskottets hemställan (rskr 1972: 348).

Som riksdagen påpekat är det värdefullt om man kan få till stånd garantier för att frågor om utbyggnad av återstående oexploaterade huvudälvar och källflöden i södra Norrland och norra Svealand prövas i ett sammanhang. Prövningen bör ankomma på Kungl. Maj:t och den bör grundas på bl. a. det material som den särskilda utredningen kommer att lägga fram.

Även enligt äldre bestämmelser har Kungl. Maj:t viss prövningsrätt men Kungl. Maj:t är — fränsett en bestämmelse om vattenreglering i de sex största sjöarna och annan vattenreglering av synnerlig omfattning — beroende av att vattendomstolen anser att företaget är av sådan beskaffenhet att tillåtlighetsfrågan bör hänskjutas till Kungl.

Maj:ts prövning. De äldre bestämmelserna ger inte heller Kungl. Maj:t de möjligheter att bedöma företaget från allmänna planeringssynpunkter som den nya lagstiftningen innehåller. En sådan bedömning är som jag nyss framhållit nödvändig i detta sammanhang och kan enklast komma till stånd genom den av riksdagen antydda ändringen i övergångsbestämmelserna till 1971 års lagstiftning. Dessa bör följaktligen ändras så att Kungl. Maj:t får möjlighet att pröva tillåtligheten av ett företag enligt de nya reglerna i VL även om ansökan om tillstånd till företaget kommit in till vattendomstolen före den 1 januari 1972. Kungl. Maj:t bör kunna förbehålla sig prövningen enligt de nya bestämmelserna om inte vattendomstolen redan avgjort frågan om företagets tillåtlighet. Motsvarande bör gälla vid förrättning enligt VL.

Den föreslagna ändringen bör träda i kraft så snart som möjligt.

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till lag om ändring i lagen (1971: 531) om ändring i vattenlagen (1918: 523). Den föreslagna ändringen upptas som en ny punkt, 3 a, i övergångsbestämmelserna till 1971 års lag. Enligt denna punkt skall utan hinder av punkterna 2 och 3 bestämmelserna i 1971 års lag om Kungl. Maj:ts prövningsrätt tillämpas i fråga om visst företag, om Kungl. Maj:t i den ordning som anges i 4 kap. 17 § andra stycket förbehåller sig att pröva företagets tillåtlighet. Den nya punkten gäller såväl företag vilka åsyftas i 4 kap. 17 § som företag som avses i 7 kap. 46 och 49 §§ VL.

Att de nya bestämmelserna om utomprocessuell förberedelse och om innehållet i ansökan till vattendomstolen och om vattendomstolens förberedelse inte iakttagits, torde inte komma att vålla några svårigheter. Det kan antagas att utomprocessuell förberedelse skett enligt äldre bestämmelser.

6. Hemställan

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att antaga förslaget till lag om ändring i lagen (1971: 531) om ändring i vattenlagen (1918: 523).

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten